

Odborné vyjadrenie podľa § 1 ods. 2 písm. e) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov

Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) ste dňa 11. júla 2023 doručili podnet, v ktorom namietate diskriminačný charakter rodičovského dôchodku.

V zmysle § 1 ods. 2 písm. e) zákona o zriadení Strediska¹, Stredisko zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie. Stredisko vydáva v predmetnej veci nasledovné odborné vyjadrenie.

Z obsahu podnetu

V podnete uvádzate, že ste vychovali tri dcéry – jednu vlastnú a dve manželove dcéry, o ktoré ste sa starali od ich troch a šiestich rokov, keďže ich vlastná matka zomrela. Tieto dcéry ste si však neosvojili. Namietate, že pri posudzovaní nároku na predčasný starobný dôchodok Vám na základe čestného vyhlásenia bola uznaná aj výchova dvoch manželových dcér, avšak pri posudzovaní nároku na rodičovský dôchodok Vám výchova dvoch manželových dcér uznaná nebola. Právnu úpravu rodičovského dôchodku tak považujete za diskriminačnú.

Postup Strediska

Stredisko sa listom zo dňa 7. augusta 2023 obrátilo na Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej ako „ministerstvo“) so žiadosťou o vyjadrenie, ktoré ministerstvo postúpilo dňa 16. augusta 2023 Sociálnej poisťovni, ústredie. Sociálna poisťovňa, ústredie vo svojom vyjadrení zo dňa 21. augusta 2023 uvádza: *„Vzhľadom na uvedené, na účely zníženia dôchodkového veku je možné zohľadniť dieťa aj bez predloženia rozhodnutia, nakoľko cieľom zákonodarcu nebolo taxatívne vymedziť situácie, na základe ktorých je možné dieťa zohľadniť. Naopak, právna úprava rodičovského dôchodku taxatívne vymedzuje okruh osôb, ktorým vzniká nárok na rodičovský dôchodok, ako aj podmienky nároku naň. Bez predloženia rozhodnutia nemôže vzniknúť nárok na rodičovský dôchodok za dieťa, ktorého nie je rodičom.“*

Právna úprava

Všeobecný princíp rovnosti, ako aj antidiskriminačný normatív, sú zakotvené v **Ústave Slovenskej republiky** (ďalej ako „Ústava SR“) v **čl. 12 ods. 1 (všeobecný princíp rovnosti) a v čl. 12 ods. 2 (normatív zákazu diskriminácie)**. Ustanovenie čl. 12 ods. 2 Ústavy SR má všeobecný, deklaratívny charakter a nie charakter základného ľudského práva a slobody. Jeho

¹ Zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov.

použitia je možné sa dovolávať len v spojitosti s ochranou konkrétnych základných práv a slobôd uvedených v Ústave SR. Relevantným v posudzovanom prípade je čl. 39 ods. 1 Ústavy SR.

V zmysle čl. 39 ods. 1 Ústavy SR **občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.**

V zmysle čl. 39 ods. 5 Ústavy SR *každý má právo rozhodnúť, že časť uhradenej dane alebo časť uhradenej platby spojenej s účasťou na systéme primeraného hmotného zabezpečenia v starobe, bude poskytnutá osobe, ktorá ho vychovala a ktorej je poskytované hmotné zabezpečenie v starobe. Výkon práva podľa prvej vety nesmie mať negatívny vplyv na primerané hmotné zabezpečenie v starobe.*²

Ústavou SR garantované právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa, podrobnejšie **upravuje zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov** (ďalej ako „zákon o sociálnom poistení“), ktorý explicitne vymedzuje podmienky nároku na rodičovský dôchodok.

V posudzovanom prípade je teda zásadnou právnou úpravou ustanovujúca podmienky nároku na rodičovský dôchodok. V zmysle § 66b ods. 1 zákona o sociálnom poistení *nárok na rodičovský dôchodok a nárok na jeho výplatu má poberateľ starobného dôchodku, poberateľ invalidného dôchodku vyplácaného po dovŕšení dôchodkového veku, poberateľ výsluhového dôchodku podľa osobitného predpisu vyplácaného po dovŕšení dôchodkového veku a poberateľ invalidného výsluhového dôchodku podľa osobitného predpisu, ak je*

a) rodičom dieťaťa uvedeného v § 60a ods. 4 písm. a) alebo písm. b) a toto dieťa

1. bolo dôchodkovo poistené v roku, ktorý dva roky predchádza príslušnému kalendárnemu roku; § 78 ods. 1 prvá veta sa použije primerane, a

2. do konca augusta kalendárneho roku predchádzajúceho príslušnému kalendárnemu roku nevyhlásilo, že tomuto poberateľovi dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku nemá vzniknúť nárok na rodičovský dôchodok,

b) fyzickou osobou, ktorá vychovala dieťa uvedené v § 60a ods. 4 písm. c) a toto dieťa

1. bolo dôchodkovo poistené v roku, ktorý dva roky predchádza príslušnému kalendárnemu roku; § 78 ods. 1 prvá veta sa použije primerane, a

2. do konca augusta kalendárneho roku predchádzajúceho príslušnému kalendárnemu roku vyhlásilo, že tomuto poberateľovi dôchodku po dovŕšení dôchodkového veku má vzniknúť nárok na rodičovský dôchodok.

V zmysle § 60a ods. 4 zákona o sociálnom poistení *na účely posúdenia podmienky výchovy dieťaťa sa za dieťa považuje fyzická osoba do nadobudnutia jej plnoletosti, ktorá je*

² Uvedené ustanovenie bolo inkorporované do Ústavy SR ústavným zákonom č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. januára 2023.

a) *vlastné dieťa poistenca,*

b) *osvojené dieťa poistenca,*

c) *dieťa zverené poistencovi do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov na základe rozhodnutia príslušného orgánu.*

V zmysle dôvodovej správy³ k zákonu č. 352/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony nárok na rodičovský dôchodok a jeho výplatu vzniká v príslušnom kalendárnom roku **vlastnému rodičovi dieťaťa, osvojiteľovi a poistencovi, ktorému bolo dieťa zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov** a ktorý je poberateľ starobného dôchodku, invalidného dôchodku vyplácaného po dovŕšení dôchodkového veku a výsluhového dôchodku podľa osobitného predpisu, vyplácaného po dovŕšení dôchodkového, ak dieťa bolo dva roky pred príslušným kalendárnym rokom dôchodkovo poistené.

Nárok na rodičovský dôchodok a jeho výplatu má v zmysle navrhovanej právnej úpravy vzniknúť vlastnému rodičovi dieťaťa (vrátane osvojiteľa) automaticky a náhradnému rodičovi dieťaťa, ktorý toto dieťa vychoval len na základe súhlasného vyhlásenia dieťaťa v zákonom stanovenej lehote. Zároveň sa navrhuje, aby vlastné dieťa mohlo v rovnakej lehote vyhlásiť, že nárok na rodičovský dôchodok rodičovi nemá vzniknúť. V takom prípade je zachovaná možnosť dieťaťa v ktoromkoľvek nasledujúcom roku vyhlásiť súhlas so vznikom nároku na rodičovský dôchodok. Automatický vznik nároku u vlastných detí a osvojiteľov sa navrhuje vzhľadom na veľký okruh dotknutých osôb, resp. z dôvodu zabezpečenia administratívnej vykonateľnosti.

Právne posúdenie

Predmetom právneho posúdenia je posúdenie prípadného rozporu zákona o sociálnom poistení s Ústavou SR, *in concreto* s ústavnoprávnym zákazom diskriminácie. Stredisko v odbornom vyjadrení štandardne nekaskádovito testuje akcesorickú rovnosť cez množinu nasledujúcich otázok:

- došlo k vyčleneniu porovnateľného jednotlivca alebo skupiny hlavne vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd,
- udialo sa tak na základe kvalifikovaného kritéria alebo podobného neospravedlňiteľného dôvodu,
- pričom vyčlenenie je na príťaž jednotlivcovi alebo skupine a

³ Dostupná na: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2022/dovodova-sprava-k-zakonu-c-352-2022-z-z.html>

- uvedené vyčlenenie nemožno ospravedlniť, pretože buď absentuje dôvod ospravedlnenia (verejný, legitímny záujem) alebo ide o neprimeraný, neproporcionálny zásah.

V zmysle prvého bodu testu diskriminácie je potrebné vyhodnotiť, či v posudzovanom prípade došlo vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom daného základného práva a slobody k vyčleneniu porovnateľného jednotlivca alebo skupiny. Ako totiž konštatoval Ústavný súd SR „o odstránenie zvýhodnenia sa nemôže uchádzať každý, ale len ten, kto sa nachádzal v rovnakej situácii ako neprimerane zvýhodnený, pretože vo vzťahu k nemu sa priznanie neprimeranej výhody javí ako porušenie princípu rovnosti.“⁴

V súvislosti s vyčlenením porovnateľného jednotlivca alebo skupiny vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd ustanovenie § 66b ods. 1 v spojení s § 60a ods. 4 zákona o sociálnom poistení diferencuje poberateľov rodičovského dôchodku na rodičov vlastného dieťaťa, osvojiteľov a poistencov, ktorým bolo dieťa zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov na základe rozhodnutia príslušného orgánu. Kategóriu poistencov, ktorí vychovali dieťa (napr. svojho manžela/manželky), ale nebolo ich vlastné, osvojené ani zverené, zákon o sociálnom poistení nepozná.

Z pohľadu zákazu diskriminácie nemožno porovnávať skupinu poistencov, ktorí sú *de facto* aj *de iure* rodičmi dieťaťa so skupinou poistencov, ktorí sú rodičmi dieťaťa len *de facto*. Povaha rodičovského dôchodku spočíva v tom, že časť sociálnych odvodov pracujúcich sa ako špeciálny príspevok vypláti ich rodičom. V posudzovanom prípade však **v právnom slova zmysle nemožno hovoriť o rodičoch** - s rodičovstvom sa spájajú rodičovské práva a povinnosti v zmysle zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov,⁵ ktoré však posudzovaná skupina poistencov nemá. Nadväzujúc na uvedené tak nie je splnený prvý bod testu diskriminácie.

Napriek nesplneniu prvej podmienky, Stredisko pristúpi aj k druhému kroku testu posúdenia zákazu diskriminácie, ktorým je vyhodnotenie, či k vyčleneniu skupiny osôb došlo na základe kvalifikovaného kritéria. Zakázané dôvody diskriminácie sú vymenované v článku 12 ods. 2 Ústavy SR - *základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmysľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.*

V posudzovanej právnej veci do úvahy prichádza len chránený dôvod iné postavenie. Vychádzajúc z judikatúry Ústavného súdu SR **pod iné postavenie nie je možné subsumovať akýkoľvek dôvod**, ale len dôvod, ktorý „*musí byť za každých okolností spätý s ľudskou jedinečnosťou, čo znamená, že musia byť vopred dané také vlastnosti, ktoré sú imanentne dané človeku ako ľudskej bytosti a ktoré ho odlišujú od iných ľudí. To však neznamená, že ochrana*

⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 5/03 zo dňa 19. februára 2003.

⁵ § 28 a nasl. zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

poskytovaná týmto ustanovením sa obmedzuje na odlišné zaobchádzanie založené na vlastnostiach, ktoré sú osobné v tom zmysle, že by boli vrodené alebo nemenné, môže ísť aj o dôvody spočívajúce na osobných voľbách odrážajúcich osobnostné rysy.”⁶

Nadväzujúc na judikatúru Ústavného súdu SR, skupinu poistencov, ktorí vychovali dieťa, ale nespĺňajú podmienky stanovené v § 60a ods. 4 zákona o sociálnom poistení, nemožno podradiť pod chránený dôvod iné postavenie. **Táto skupina poistencov sa nevyznačuje nezameniteľnosťou a stabilitou statusu a rovnako tak nejde o typicky osobnú charakteristiku, ktorá nie je v dispozícii jednotlivca, keďže existuje napríklad právna možnosť osvojenia dieťaťa.** V zmysle uvedeného tak nie je splnený ani druhý bod testu diskriminácie.

Aby namietané ustanovenie zákona o sociálnom poistení bolo možné považovať za protiústavné, resp. v rozpore s čl. 12 Ústavy SR, je potrebné kumulatívne splnenie všetkých vyššie uvedených bodov ústavnoprávneho testu diskriminácie. Na základe vykonaného ústavnoprávneho testu diskriminácie Stredisko konštatuje, že prvé dva body testu diskriminácie v posudzovanom prípade nie sú splnené a z tohto dôvodu Stredisko nepristúpilo k posudzovaniu zvyšných bodov testu diskriminácie.

Záver

Stredisko na základe vyššie uvedenej argumentácie konštatuje, že nedochádza k protiústavnému znevýhodneniu časti poistencov pri posudzovaní nároku na rodičovský dôchodok. Ustanovenie § 66b ods. 1 v spojení s § 60a ods. 4 zákona o sociálnom poistení podľa názoru Strediska vykazuje súlad s čl. 12 ods. 2 Ústavy SR, v spojení s čl. 39 ods. 1 a 5 Ústavy SR.

S pozdravom

PhDr. Silvia Porubánová
výkonná riaditeľka

⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/2012 z 3. júla 2013 a PL. ÚS. 8/2014 z 27. mája 2015.